

KATH. ISKOLAI LAP.

OKTATÁS-ÉS

NEVELÉSTANI FOLYÓIRAT.

BUDAPESTEN,

23.

JUNIUS 19. 1849.

Megjelenik e' lap hetenkint egyszer, másfél iven. Előfizethetni rá, postán járátva 3 frt-, helyben 2 frt- 30 krjával, minden postahivatalnál, 's Pesten Hartleben K. A. könyvkereskedésében, a' váci utzában.

Tartalom: Ismét csak nevelés. I. Klezso J. — Utazási képek Angliából. (Vége.) — Elmékedések az ünnep- és vasárnapi evangéliumok fölött. — Tan- és nevelésügyi tudósítások. — Előfizetési jelentés.

Ismét csak nevelés.

I.

Mi teszi a' nevelés' lényegét? Ez egy számtalanszor megvitatott kérdés, mellynek ismételt megvitatása azonban soha sem veszt, nem veszt-het érdekéből, csak azért, mert életkérdés; az élet pedig, habár elenyészni látszik is, újra föléled, mint a' fényes nap, melly csupán azért látszik alászállni, hogy ismét fölkeljen. Nem is szándékom nekem itt e' kérdést megoldani, hanem csak a' tárgy fölötti elmékedésem szülte 's nagy tekintélyek és történet által támogatott eszméimet közleni; azon tárgy fölött, melly, minthogy életbe, egyesek úgy, mint társadalmak, az egész ember-nem' életébe vágó, megérdemli, hogy vizgálatánál figyelmünk kissé megállapodjék. Megérdemli azért is, mivel az e' fölötti eszmék olly sokfélék és különbözőek levén, félhetni, nehogy épen az, a' mi káros hatással leendene, alkalmaztatni találtassék; mellőztessék pedig, a' mi üdves. Egyébiránt úgy látszik, mintha ez eszmék napjainkban kissé tisztulni kezdenének. Ezt őrszeggel kíséreni, és meglisztulásuk' folyamatát elősegíteni, kötelessége minden emberbarátnak, ki az emberiség' ügyét bármilly kis részben is támogatni képes; de különösen a' papnak, kinek az emberiség' ügyét szívén kell viselnie, 's kivált honunkban, hol a' népek' sorsa fölött örködő isteni gondviselés egy szebb és jobb jövendőnek küszöbére vezetett bennünket. 'S ki kételkedik, hogy ezen szebb, jobb és nagy jövendő nagy részt e' kérdés' szerencsés megfejtésétől és alkalmazásától föltételeztetik? . . .

A' nevelés, akképeni kifejlesztése levén az ember' lelki tehetségeinek, hogy ezek' ész- és czél-szerű használata által minden oldalról rendeltetését minél alkalmasabban és könnyebben eszközölhesse: az, a' minek alapján az ember végezcélját biztosan elérheti, teendi a' nevelés' lényegét. Azért e'

ELSŐ FÉLÉV.

kérdés' megoldásában, úgy hiszem, mindenek előtt és fölött, az ember' rendeltetését szükség tekintetbe venni. — Az ember, a' végetlen Esznek eme' legremekebb műve a' földön, a' legtökéletesebb valóság' hasonlatosságára teremtve, észszel és szabad akarattal ruházott föl mindenható Teremtője által. Amaz őt az ég' szülöttévé 's örökösévé tette, emez hibázható emberré. Ezek teszik természetének azon méltóságát, mellynél fogva őt a' földi teremtmények' királyának, a' természet' büszkeségének nevezzük. Észszel és szabad akarattal ajándékozta meg Isten az embert, hogy ez megismerje őt, megismerje hatalmát és akaratát; hogy lássa önälárendeltségét, és függését; és hogy Isten' hatalmának látásán, és saját tehetetlenségének érzetében megismerje a' viszonyt, melly közte és Teremtője közt létezik; megismerje azon köteléket, melly őt, e' viszonynál fogva, Istenéhez fűzi; és mindezt megismervén, meghajoljon hatalma előtt, és megfeleljen az e' kötelékből folyó kötelességeinek; törekedjék így mindig magasabb fokára az erkölcsi tökélynek, 's örvendjen az ebből származó, mert rajta alapult, boldogságnak, — rendeltetésének. 'S eme' viszony, ezen kötelék, a' religio. Ennek megismerése végett ruházott föl az ember, Istenétől, az említett tehetségekkel. „Egyedül ő van fölékesítve,“ úgy mond Lactantius, „böleseséggel, hogy a' religiot egyedül ő ismerje meg.“ (Lib. de ira Dei. cap. 7.) És így lön a' religio, midőn az az első ember' elméjében és szívében egyszerre megszülemlott, magában foglalván az igaz erényességet, az ember' rendeltetésének eszköze- és mintegy részévé. 'S hogy az ember rendeltetését ne téveszesse, religio-ban, ezen őt Istenhez fűző kötelékben, kellendett neki örökké növekedni. Az ettől eltérés őt egyszer mind erényességének, ártatlanságának elvesztésére vezette. A' hitetlenség, melly azonnal Isten' akaratának megszegését vonta maga után, volt az első bűn' oka és kulforrása.

— Ime! az első embernek, öt rendeltetése' be-
töltésére egyedül képesítő nevelése, csak vallásos
és erkölcsi lehetett, a' mint hogy volt is. Maga Is-
ten adta ezt neki, hogy hasonlót adjon fiainak,
unokáinak, nemzedékről nemzedékre. Tekintetbe
vevén így az embernek, mint embernek rendelte-
tését: a' vallásnak kell nevelése' alapjának len-
ni: 's ez az, mi a' nevelés' lényegét teszi.

Tekintsük most az ember' hivatását, mint a'
társadalom' egyes tagját, és pedig a' legszabad-
elműbbek által vett értelemben. Ekkor is az erköl-
csi tökély ama' legjobb, ama' bonum consummatum,
melly felé az emberi lélek' összes dynamicus ere-
jének, mint törekvéseinek centruma felé, gravi-
tálnia kell. Tehát a' társadalomban, erényes em-
bernek lenni, mindenki köteleztetik. Ugy de erre
előbb oktattatnia, neveltetnie szükség; következőleg
ez oktatásnak olly irányúnak kell lennie, melly eré-
nyességre vezérrel; és az iskolának akképen kell
rendeztetnie, hogy abból a' társadalom erényes
embereket (mert, hogy célját érje, csak ilyenekre
lehet szüksége) nyerjen. — Ámde az emberi sziv
teli van jó és rossz indulatokkal, erény- és bün-
nek gyökereivel; az erény becsültetést ígér, de a'
bün kellemeikkel kínálkozik, és még a' külsőleges
becsületet sem látszik veszélyeztetni. Ezenkívül
az erény sokszor nagyszerű áldozatot kíván, gyak-
ran nyomoruságok' szivrepesztő próbáit parancsol
kiállni; a' bün pedig több ízben még boldogságot
is látszik ígérni. Illy esetekben és illy körülmények
közt, ki lesz az, ki ez oktatást magára vállalja; 's
az azt föl vállalt tanító, képes lesz-e a' fölhozott
erkölcsan' szabályaival tulsulyt adni a' jó indula-
toknak a' rosszak' ellenében? Lesz-e képes nö-
vendéke' szivetszenvedéyeinek kitörésétől akké-
pen megóvhatni, hogy ez a' bün' örvényébe ne
sodortassék? Fogja-e azt úgy megedzhetni, hogy
a' külvilág' esábitásai- és kisértéseinek ellentálljon?
Valljuk meg nyiltan: tanítói tekintélyének hatálya
sokkal csekélyebb leend, sokkal eredménytelenebb,
mint sem első pillanatra hinnök. És mégis csak te-
kintély, de hatalmas tekintély kell ide; nem a' pol-
gári törvény, sem az emberi ész' tekintélye, ha-
nem a' religióé. Ezen magasabb tekintély' szüksé-
gességét látszik érezni, különben a' tekintélyeknek
koránsem hódolt Rousseau is, midön, Emilejében
(II. könyv.) azon ferde állításra kénytelenül vete-
medni, hogy a' növendéket épen nem kell az er-
kölcsei világba bevezetni, mert szerinte ez arról ma-
gának ábrándos fogalmakat (notions fantastiques)
szerezhetne. A' mi állana is, ha az erkölcsi pa-
rancs csupán mint emberi szabály adatnék neki elő,
mellynek ő engedelmeskedni már csak azon egy
oknál fogva sem tartja kötelezőnek, mert azta' ta-
nító maga, és még mások által is olly sok ízben

megszegetni látja . . . Az Isten és örökkévalóság'
eszméi, jól jegyzi meg Rotteck, bár mint büszkél-
kedjék is a' philosoph, hogy nincs rájok szüksége,
támasza az egyetemes erkölcsiségnek. (Allg. Einl.
in das Stud. der Gesch. überhaupt. §. 104.). A'
religio mintegy megelőzi az erényt, és föltétele az
erkölcsösségnek. Az erkölcsösség az ut, mellyen
a' cél felé haladhatni; a' religio pedig ama' szö-
vétnek, melly a' mélységekkel körülvevett, 's annyi
tévösvénynyel kínálkozó, homályos utat megvilá-
gosítja, 's melly nélkül a' tévedés, vagy végké-
peni elesés ki nem kerülhet. „Religio nélkül,
mond Stark, „az emberek szükségkép rabjai szen-
vedéyeiknek és hiúságuknak, nyert értelmi kikép-
zésök mellett . . . És a' religio' üdveszközeiben
való hitteljes részvétet nélkülözvén, természetfölötti
életerő nélkül szükölködnek, a' büszkeség és
érzékiség' fékezésére.“ (Triumph der Philos.)
Azért nincs erkölcsösség religio nélkül. Így áll ez
viszont is. A' hol nincs erényesség, ott már val-
lás sem lesz. E' kettő olly szoros egybeköttetésben
van egymással, hogy az egyik föltételezi a' mási-
kat. Vallás és erkölcsiség örök időben, mint ikrek
születtek, 's mint ilyenek karöltve járnak az em-
berek közt. Ők elválaszthatlanok egymástól. Erő-
szakos elválasztatásuk bizonyára eltűnésüket fog-
ná előidézni; mint az egygyénőtt ikrekre halált
hozna azoknak testi elválasztatásuk. — Minő re-
sultatumhoz vezet ez már bennünket? Nemde: ha
az iskolának erkölcsös alapra kell fektetve lennie,
akkor egyszersmind vallásosnak, vagy máskép, egy-
befoglalva mindkettőt, vallás-erkölcsösnek kell
lennie? — Hisz' mi az embert nevelni akarjuk.
A' nevelés pedig korán sem áll azon sok oldalú,
fölületes oktatásban, mellyben őt részesítjük: ha-
nem azon vallásos szellemben, azon erkölcsi irányt
adó valamiben, mi az oktatást üdvessé, jótékony-
nyá tevén, az embert mindenképeni rendeltetésé-
nek eszközlésére alkalmassá, a' társadalomnak bé-
keséges tagjává, az álladalom' jó polgárává, a'
haza' hű fiává teszi. Hogy tehát az oktatásnak illy
gyümölcsdús sikere legyen, a' világi tudományo-
kat is, mellyekbe a' növendék avattatik, azon üdves,
jótékony befolyásu, vallás-erkölcsös szellemnek
kell szükségkép áthatnia. Mit is ér, az elmét külön-
féle értelmi fölvilágosításokkal, elvont, magukban
véve csekély hasznu ismeretekkel terhelni, ha a'
vallásos eszmék azokkal egybefüggésbe nem ho-
zatnak; ha az érzelmek, mellyeket a' vallás az
emberbe önt, azon ismeretekkel nem egyesítettnek?
Midön mi a' gyermek' értelmét fölvilágosítjuk, sziv-
vét parlagon hagynunk nem szabad; mindennek,
mire őt tanítjuk, szivére is kell, még pedig akképen
befolytania, hogy az a' jónak követésére fogékony-
nyá tétetvén, az akaratot annak tettleges gyakor-

lására, 's a' rossznak kerülésére gerjeszse és bírja; hogy a' gyermek, miután az erényt becsülni kezdi, annak folytonos megörzésére magát lelkesmeretében is köteleztetve lenni tudja. És ez a' religio' dolga. 'S ki fogná tagadni, hogy az ártatlanság már magától és különösen abban találja gyönyörűségét, hogy mindenütt liliumokat keres, és örül, ha mellére tűzheti? Ápoljuk benne e' szép vágyat azzal, hogy pályájára virágot hintsünk vagy ültessünk: hogy a' rossz példa se vonhassa el azoktól gyönyörködő szemeit. Mindezekből azt kell következtetnünk, hogy a' vallás-erkölcsös nevelés' megtagadása, az ember' rendeltetésének világos becsmérése és megvetése nélkül nem történik. Ezt pedig bármely időben, akármely körülmények közt is tenni nem szabad. Nem, azért is, mert az embernek veleszületett, 's a' mi több, föltétlenül elidegeníthetlen, és át is csak világos föltét alatt ruházható természeti joga van rá: hogy a' mindenek' ura által kítűzött rendeltetésének megfelelő nevelést, milylen csak a' vallás-erkölcsös lehet, adjon és nyerjen; mellytől őt csak azért sem szabad megfosztani, mivel rendeltetéséről nem mondhatván le, illyesmit az erre való jogát illetőleg sem tehet.

Az eddig mondottakból kiviláglik, mikép az ember' legelső szüksége a' vallás-erkölcsös nevelés; mert csak ennek alapján felelhet meg magas hivatásának, és csak ennek alapján lesz képes minden egyéb szükségeit, földi jóllétét, egyéni, családi, 's álladalmi boldogságát kielégíteni. Miről azonban más alkalommal.

Klezsó J.

Utazási képek Angliából.

(Vége.)

Gyakran, ha elnéztem a' virágzó arczu, 's izmos gyerkőczéket és ifjakat könyveik mellett ülve; vagy ha a' tágas játéktérekben futkosni, és különféle képen mulatni láttam; ha világos szemeiket és nyílt tekintetöket, erős, elhatározott magatartásukat vizsgáltam, 's e' mellett szabadon folyó beszédöket, 's a' hozzájuk intézett kérdésekre adott feleleteiket hallottam (mellyekben mégis mindenkor észrevehető volt a' szerénység, és öregebbek irántitisztelet' érzése): önkénytelenül is fölhivottnak éreztem magamat, ezen ifjuságnak a' némethonivali összehasonlítására; 's nem titkolhatám el magam elől, miképen az angolok az ő keresztényileg vallási gondolkodásmodukkal, az ő gyakorlati tapintatuk-és tapasztalásukkal, valamint az ifjak, úgy hazájok' tekintetéből is, a' jobb részt választották a' nevelésben; 's hogy mi németek napról-napra nagyobb

veszedelemnek tesszük ki magunkat: fiatalságunkat, 's vele hazánk' reményét véggépen elspeculálni. Amaz elfonnyadt, a' világ' örömeinek időelőtti élvezete, 's minden titkos vágyak' elvszerű kielégítése által erőtlenné vált alakok, fénytelen szemeik-, halavány arczuk- és korán öszült hajukkal, hangtalan, de azért elbizott beszédökkel, már mint kis gyermekek életveszélybe hozattak, testileg ugyan a' dohányfüst, lelkileg pedig a' szó-és gondolatbeli gőz által.

A' vasárnapi-iskolák Londonban egészen más szerkezettel bírnak, mint Némethonban, hol azok az elemi-iskolában előadott tárgyak' ismételését tűzik ki maguknak czélul. Londonban az e' nevet viselő iskolákba csak azonszegény gyermekek gyűjtetnek, kik kora ifjuságuktól fogva gyári munkákra alkalmaztatva, egész héten át minden oktatást nélkülöznek, 's ugyanez okból legalább vasárnaponként részesíttetnek a' szükséges vallás-erkölcstanításban; mellyet egyedül keresztényi szeretetből, minden fizetés nélkül működő férfaktól nyerne. Kniewel akkép értesített ezen iskolák' állapotja felől, hogy magában Londonban csaknem 100,000 illy szerencsétlen gyermeket oktatnak több mint 5000 keresztény tanítók; kik egyszersmind templomba is vezetik őket, és lakásaikban meglátogatják: ott szüléiket hathatós közremunkálásra serkentvén.

London után, tanító-intézeteiknél fogva, Cambridge és Oxford méltók leginkább figyelemre. Cambridge mint város, egyeteme nélkül igen csekély szerepet játszana; 14,000 lakosa közt állítólag 4,000 tanulót számlál. Tudnillik az utóbbiak' nagy része csak beiratja magát, a' nélkül, hogy csak az ott lakást is szükségesnek tartaná. Cambridge, Oxfordhoz képest szegénynek tartja 's nevezi egyetemét; azonban, (mint Kniewel mondja,) sok némethoni egyetem elégegné báresak egy részét is azon jövedelmek-, fekvő javak- és pompás épületeknek, mellyekkel Cambridge dicsekszik. Collegiumainak száma tizenhétre megy, mellyek nagyság- és gazdagságra szintugy, mint régiségre nézve különböznek. A' legöregebb sz. Péterről neveztetik, 's már 1284-ben létezett; I. Eduard alatt, Balsam Hugo, elyi püspök által alapítatván. A' Londonból érkező utasnak eztünik legelőször szemébe. Utána mindjárt a' clarehalli szép collegium következik, mellyet 1342-ben gróf Clare' nővére, Erzsébet állított, 's gazdagon adományozott. Pembroke-Hallt St.-Paul Mari, a' hasonnevű gróf (Pembroke) jegyese alapítá, ki menyegzője napján lovagjátékban elesett férjének halála miatt, kolostori életre szánva magát, e' collegiumot létesíté; azt 1343-ban nagy jövedelmekkel ellátván. Az itteni fellowok némi magasztos önérzettel mutatják meg az uta-

zónak ama' szobákat, mellyekben a' hires Pitt Vilmos élt 's tanult egykor. A' Corpus Christi, vagy Bennet- (Benedict) Collegium 1350-ben vette kezdetét. Könyvtára különösen görög kéziratokban dus. A' Trinity-Hall, (mellyet a' hires Trinity-Collegiummal nem kell fölcserélni,) 1357-ben keletkezett, 's főleg jogtanulók' számára van alapítva. A' Gonvil- és Cajus-Collegiumot egy norfolki plebános, Gonville, 1348-ban alapította; később Dr. Cajus által tetemesen megbővítettén. Itt leginkább az orvostudományból adatnak leczkék. Harvey Vilmost, a' vérforgás' rendszerének fölfedezőjét, dicsekedve emlegetik e' collegium' tagjául. A' királyi collegium (King's College) VI., VII. és VIII. Henrik királyok alatt nyerte födizsét; azonban eredete egész III. Edvárdig (1327—1377.) megy vissza, ki azt alapítá. A' nagyszerű goth épületet a' későbbi, izlés nélküli szépítgetések csak elruináltak; azonban a' kápolna a' westminsterivel vetélkedik szépségben, 's a' legtökéletesebb művészeti építmény, mellyetszemlélő látott. Mondják, hogy sz. Pál templomának hires építője, Sir Christopher Wren, sokszor és mindig nevedő csudálkozással szemlélte e' kápolnát, 's egykor illy szavakra fakadt: „azt tartom, én is képes lennék hasonlót építeni, csak azt tudhatnám meg valakitől, hogy hol kell megkezdeni.“ E' collegiumnak kertjei és sétái is nevezetesek; valamint a' következő, Queen's college-éi is, mellyet 1448-ban anjoui Margit királyné, VI. Henrik' neje alapított, 's dus jövedelmü jószágok' urává tett, hihetleg engesztelő áldozatul a' meggyilkolt glocesteri herczegért; mellyeket azonban még más végintézeti hagyományok, 's különösen Erzsébet királyné' bőkezűsége is szaporított. A' régi, szép goth épület itt még legépebben maradt föl az ősidőkből, 's a' templom, meg a' tornyokkal ellátott kerítésfalak még mindig régi, nemes pompájokban állnak a' vizsgáló előtt. A' collegium kevéske a' teremekre, mellyekben egykor Erasmus lakott; 's a' Cam' vizének partjait árnyékoló magas szilfák, mellyek alatt a' nagy férfi Cambridgebeni tartózkodása közben sétálni szokott, mai napig is Erasmus' nevét (Erasmus walk) viselik. A' Catharine Hall, 1475-ben alapítva, a' legkisebb collegiumok közé tartozik; valamint az új collegium is (New-college), melly nyájas környezettel bír, 's csak imént bővített meg. A' Jesus-college, egykor benedeki rendü apáczakolostor, 1496-ban változtatott által, az elyi püspök által tanító-intézetté. Gyönyörű fekvése, szép kertjei, kellemes sétáló helyei, természeti bájokat, az angol reformatio' történetében híressé vált Cranmer érsek, 's a' nagy tudós John Pearson, irodalmi hirt kölcsönöztek a' helynek. A' Christ-College, hol Milton, Lightfoot és má-

sok tanultak, 1505-ben, VII. Henrik' anyja, Margit által lön alapítva; ki 1515-ben a' St. John's college-t is létesítette. A' Magdalen (vagy rövidítve: Madlen-) college 1519-ben keletkezett. Mindnyája között leghiresebb mégis, a' Trinity-college (Szentháromság-collegium), melly terjedelmére, vagyonára, 's tudományos segédeszközeire nézve is haladja valamennyit. Az épület két nagy udvart, terjedelemre nézve a' berlini királyi palotáéhoz hasonlót, zár kebelébe; 's az udvarokat mindenütt méltóságteljes, goth izlésű épületek kerítik. Az első udvart VIII. Henrik, az intézet' alapítója, a' másikat egy canterburyi dékán emelte. A' közvetlenül hozzácsatolt kertek és sétaterek tágasak és kellemteljesek. A' kápolna' tornáczában, egyéb emlékek közt különösen magára vonja a' szemlélő figyelmét Newton' szobra, ki, mint verulami Baco, Cowley a' költő, 's Bentley is, e' collegiumban tanultak. Az ujon épült nagy ebédlő, valamint a' felső, tágas gyűlésterem is, az intézet' gazdagságát nem kevésbé hirdeti, mint a' hozzá tartozó tagok' számos voltát, kiknek összege, a' kormányzót is beleszámlálva, 4—500 személyre megy. Egy ebéd' alkalmával, mellyre barátságosan meghivattam, (mond Kniewel,) az urak' finom izlése felől szintugy, mint az intézet' anyagi állásáról, kellő fölfogást szerezhettem. A' terem' egyik oldalán, kissé emeltebb helyen, volt az urak' számára terítve; kik ezuttal mintegy 12 személyből állva, 6 főnszolgáló inas által láttattak el. Az iskolai szünetek' idején rendszerint kis számú, növendék sereg alattabb, külön asztaloknál evett. Ebéd előtt a' tanulók közül ketten, szokott iskolai palástjokban, az előljárók' asztalához állva, főnszóval imádkozák el a' ,benedicite'-t, ugy szinte végén is a' ,gratias'-t: de a' latin szavakat olly különösen ejték ki az ifjak, hogy magát az imakönyvet kellett előkérni, hogy a' szavak' értelmét kivehessem. A' csemege nem az ebédlőben, hanem külön teremben adatott föl, hol a' hosszú, mahagony-asztal a' legszebb gyümölcsök- és süteményekkel vala megrakva. A' Szentháromság-collegiumnak külön csillagásztornya, 's igen nevezetes könyvtára van egy gyönyörű teremben. — Az Emanuel- (vagy Manuel-) college 1584-ben alapított, és szinte jeles könyvtárral bír. Belőle is sok nagyhirű férfi lépett ki; mint a' Sidney-Sussex-collegeből is, mellyet egy Sussex grófné 1598-ban állított föl.

E' tizenhét collegiumtól egészenkülönvált intézet a' tulajdonképeni egyetem, melly saját épületek- és tudományos eszközökkel van ellátva. A' sz. Máriáról nevezett egyetemi templom, tiszteletre méltó agg épület, a' város' közepében; közel hozzá a' Senate-house (tanácsterem, azaz: nagyobb

aula) látható, nem különben a Law-hall (törvényterem), mely nyilvános fölolvadások tartására használtatik. Különösen kiemelendő a tetemes nagyságu egyetemi könyvtár-épület, mely épen akkor alakítottatott újra, a nélkül, hogy a könyvek használata, s az intézet látogatása csak egy perczig is félbeszakítottatott volna. „A mi szegény egyetemünk,” monda panaszkodva a philologia professora, Scholefield, „csekély, 8000 font sterl. (80,000 p. frt.) jövedelme mellett, sok éveken át vala kénytelen összegazdálkodni az építésre szükséges költséget.” A legnagyobb hálaérzettel kell itt egyszermind ama kifogyhatatlan szolgálati készséget, és segélyezést, melyet a cambridgei, oxfordi, s londoni könyvtárnokok és professorok, azonnal és önkénytelen tanúsítottak irányomban, mihelyt megtudták, hogy utazásom célja a még ki nem adott régi kéziratok áttekintése és használása. Szintezt kell Paris- és Strassburgról is mondanom, hol mindent, tárgyamhoz tartozót, a legmegelőzőbb készséggel kerestek össze, s engedtek át szabad használatul: ámbátor mindig csak az épület teremében; a hazavétel, korábbi szomorú tapasztalásoknál fogva, általán, Angliában úgy, mint Franciaországban, törvényesen meg lévén tiltva. — A cambridgei egyetem könyvtárában mindenki szabadon dolgozhatik egy külön asztalnál, hova minden kívánt könyvek elhozhatnak. Itt az asztalok az ablaknyílásokban vannak elhelyezve. Az oxfordi, Bodleyfélenagy könyvtárban minden dolgozó külön páholyt, vagyis ablakokhoz épített kamarácskát nyer olvasó-teremül, melyben könyveivel zavartalanul foglalkozhatik, s a nélkül, hogy őt valaki láthatná. Ellenben a londoni britt muzeumban, úgy a parisi könyvtárban is, délelőtti 10 órától fogva 3—4-ig, hatvan, sőt száz személy is ül hosszú, zöld posztóval fedett, s minden szükséges írószerekkel ellátott asztaloknál. Londonban két egész nap ult mellettem egy fiatal nő, ki tyrusi Vilmosnak (a keresztes háborúkról értekező) latin kéziratából, legnagyobb szorgalommal, kivonatokot készített. Kéziratokat csak a könyvtárnok engedelmével nyerhet az ember; s róluk saját nyugtatványt köteles adni, a kézirat visszaszolgáltatásával beváltandót. Ki a könyvtárban több napok, vagy hetek folytán dolgozik, a használatul kiadott könyveket saját asztalán, vagy az erre különösen kitűzött helyen, mindenkor megtalálhatja. Főnszóvali beszéd, vagy hallható kérdések tevése, a dolgozó szobában mindenkire nézve tilos, még a beszédbő Parisban is.

Oxford régi vetélytársát Cambridget nagyság és népesség tekintetében messze túlhaladja *);

*) Az 1831-diki számítás szerint Oxford népessége 22 ezer, 896 lélekre ment; kik közül az egyetemi sze-

mint fölulmulja épületeinek fénye s gazdagsága, kertjeinek szépsége által is. Oxfordban 19 collegium és 5, úgy nevezett Hall (terem) van; csaknem mindannyian pompás díszépületek, a legszebb goth izlésben emelve. A collegiumokhoz csatolt kápolnákon kívül, 15 templomai közt a szűz Máriáról nevezett, egyetemi templom (épült 1498-ban), 180 lábnyi magasságu, remek tornyával, nagyszerű benyomást tön rám. Ezekon kívül még a dissenterek is birnak négy kápolnával: valamint a romai catholicusok is egy kisdéd, de igen szép templomocskával, melyhez Pusey és társai nem kissé ragaszkodnak. — A collegiumok abban különböznek a más tanítási teremektől (Hall), hogy amazok biztos jövedelmek-, s fekvő javakkal birnak; minél fogva nagyszámu tanulókat táplálhatnak. A Hall-okban pedig a tanulók önmaguk gondoskodnak élelmökről, s a szállásért is fizetnek. Az utóbbiaknak fellow-jaik nincsenek. s nem kebelezvék be az egyetembe. Igazgatóit az egyetemi cancellár nevezi ki. Különben a tanulók szintazon fegyelem alá vannak vetve; s a tanulásban, vizsgálatok- és graduatiókban, öltözetben, stb. a collegiumbeli növendékekkel egészen egyenlősítvék. Cambridgeben a collegium és hall közt még ennyi különbség sincs. A nagyszerű építmények számát az egyetemiiek is nevelik: részint ó-kori goth, részint görög stylben épültek; mely utóbbiak közt az egyetemi nyomda kitünő helyet foglal el. A roppant mű 1826-ban kezdetelt meg, s a sajtók már a következő évben dolgozhattak, a 200 lábnyi hosszú, pompás nyomda-teremben. Az épület északi szárnyában classicus és más tudományos munkákat, a déliben pedig kizárólag bibliákat és imakönyveket nyomnak. Valóban fölséges, és a világon maga nemében egyetlen látványt nyújt, a hires Radcliffe könyvtár kupjának folyosójáról a tudománypaloták e tetemes számát, nagy udvaraik- és gyönyörű, helyenkint fejedelmi kertjeikkel, egy olly, aránylag kis téren és városban együtt áttekinthetni. Angliának több mint négy százados emléke él eme falak- és kertekben előttünk. A legnevezetesebb, mit e nagynevű ország, tudomány és művészet, történet és politica tekintetében létrehozott, itt, e falak közt csirázott ki, s gyökerezik még most is. És mindez egy nagy eszme- és célban központosul; mely nem más, mint: az egyház-, mint szívben élő, s általa áthatott tudomány s művészet. Nem valamelly egyéni, alanyi törekvés, nem egy családi palota, vagy fejedelmi vár az, mi itt a szemekbe tűnik, talán egyesek kényelme-

mélyzet 1634 egyént tön; jóllehet a collegiumok névkönyveibe bejegyzett tanulók összes száma az 5 ezer, 500-at is haladta! Ily sokan nem voltak tehát jelen a bejegyzettek közül!

és multságára teremtve; itt egész Angliának szel-
leme honol; itt van szíve az országnak . . . Csak
futólag néhány kitünőbb intézeteiről. Az ugy ne-
vezett Radcliffe-libraryt John Radcliffe orvostanár
alapította; ki 1712-ben bekövetkezett halála után,
gazdag könyvtárát az oxfordi egyetemnek hagyta,
's mellé egy alkalmas épület emelésére, 40,000 ft
sterlinget; mellybe az alapító szándéka szerint a'
Bodley-féle gyűjtemény is át vala teendő; mi azon-
ban nem történt: 's így az épület nagyobb, mint
a' könyvtárnak szükséges; de a' 150 font sterl.
fizetés is tetemesb a' könyvtárnok' részére, mint
a' hivatalával járó munka. A' könyvtár 1749-ben
nyitattott meg rendkívüli ünnepélylyel. **) Mind-
járt a' Radcliffe-könyvtár megett vannak az iskolák
(Schools), nem annyira iljak, vagy épen gyerme-
kek', mint inkább a' világ' számára; egy roppant
négyzögben mindazon nagyot és fonségest magá-
ban foglalók, mit az egyetem irodalmi 's művészeti
kincsekben bir. Az udvaron keresztül legnagyobb
vágyódással eltelve sietünk föl egy nem épen ékes
lépcsőn, a' világhírű Bodley-féle könyvtárba, melly
az egyetem' sajátja, 's az ünnep- és vasárnapokat
kivéve, minden nap nyitva áll a' közönség előtt.
nyáron ugyan reggeli 9-től fogva délutáni 4 óráig,
téli pedig 10-től 3-ig. Bodley Tamás (szül. 1544.)
nem alapítója ugyan e' könyvtárnak, mivel az már
1427-ben létezett, hanem a' nem legjobb állapot-
ba jutottnak ujraterejtője: nemcsak drága gyűj-
teményét szánván föl annak nevelésére, hanem a'
könyvtárnok és fölviigázók' fizetésére hagyott
alapítványokon kívül, csaknem egész vagyonát is,
mintegy 17,000 font sterlinget. A' könyvtár 1602-
ben nyitattott meg. Bodley tudománykedvelői
buzgalma másokat is példájának utánozására buz-
dított, kik közt leginkább Laud Vilmos canterburyi
érsek tűnt ki. Europa' különféle tartományai-
ba 's keletre szakértő férfiakat küldött ő, kik főleg a'
harmincz éves háboru' pusztításainak kitétt Német-
országban, esekély árért temérdek becses kézira-
tokat szereztek össze, és szállítottak Oxfordba.
Leginkább a' kirabolt kolostorok' kincsei vándorol-
tak ez uton Angliába. Maga Némethon 1300 nagy
kötet kéziratot szolgáltatott Laud' gyűjteményének,
mellyet mások görög, arab, syriai, 's persa kéz-
iratokkal szaporítottak. Ugyanacsak az ő buzditására
ajándékozta Pembroke gróf is, a' velencei Baroc-
cio-tól vett nagybecsű görög kézirat-gyűjtemé-
nyét csaknem egészen a' bodleyi könyvtárnak. Ha-
sonlót tőnek Sir Thomas Roe, Kenelm Digby, Wood,

**) Ugyanezen alapító hagyományából vagy nevére még
három más intézet is emeltetett Oxfordban, tudnillik:
1) a' Radcliffe infirmary, kórház; 2) egy csillagász-
torony, és 3) a' tébolyodottak' számára legujabban
alapított Radcliffe lunatic asylum.

Hatton és többek. A' híres orientalista Seldennek
könyvtára szinte a' bodleyibe kebeleztetett be.
Douce-nak rajzok-, rézmetszetek- és kéziratok-
ban dus gyűjteménye, ugy Tanner püspök, Raw-
linson tanár és Malone' könyvtárai is, külön tere-
mekben tartatnak. Még 1799-ben is egy drága
gyűjteménnyel gazdagodott, mellyet a' tudós ré-
giségbuvár Gough hagyományozott az intézetnek.
Legujabb efféle adományul a' Sutherland collection
tartható, melly a' lord Clarendon által kiadott tör-
téneti nagy munkát fölvilágosító valamennyi raj-
zokat és rézmetszeteket foglalja magában. E' fölött
a' könyvtárnak, részint kegyes adományok' utján
begyűlt, részint a' tanulók által évenként fizettetni
szokott díjakból keletkezett, oly nagy jövedelme
van, hogy évenként több ezer font sterlinget adhat
ki újabb munkák' beszerzésére, 's e' mellett még
nagy összegeket félre is tehet, áruba bocsátott
egész könyvtárak' megvételére. Így például 1826-
ban a' külloni egyetemekben tartott, és számsze-
rint 50,000 értekezések' gyűjteményét vásárlá meg.
Néhány év előtt Velenczében egy, főleg egyház-
jogi 's történeti munkákban dus könyvtárt vett; nem
különb az Oppenheimfélét, a' rabbini irodalomra
nézve talán az egész világon leggazdagabbat. Min-
den görög és latin, bibliai és classicus irodalmi
kéziratok, valamennyi régi sz.-íráskiadások, gö-
rög és latin classicusok' princeps editioi, minden
incunabulumok, ugy szinte az aldini kiadásoknak
állítólag teljes gyűjteménye, a' könyvtárnak azon
részét teszi, melly Auctuarium nevezet alatt, 1788-
ban kapcsolattott a' régihez kiegészítésül. A' kép-
esarnokban az alsó és felső ház' rendeletére kinyo-
mott törvényjavaslatok, 1600-tól kezdve gyűjtött
nevezetes röpiratok, 'stb. nem különben az ó-vi-
lág' több nevezetes épületeinek (a' Parthenon- és
Erechtheumnak, Fortuna virilis, Neptun' paestumi
templomának 'stb.) mintái láthatók. Az épület' éj-
szaki oldalának egyik teremében, az Arundelféle
híres márványlapok vannak fölállítva, mellyeket
Tamás, arundel- és surreyi gróf hozatott egy, ré-
giségek' gyűjtése végett kiküldött tudós által ke-
letről; 's mellyeket a' tudós Selden 1629-ben le-
irt, mint Athenae 's Roma' történetére nézve, kü-
lönösen chronologiai szempontból legnagyobb fon-
tosságu emlékeket. Ugyanazért parosi chroniká-
nak is neveztetnek, a' hasonló nevű sziget- és
márványtól, mellyen találtattak, és mellyből ké-
szültek. Később a' norfolki herczeg' birtokába jut-
ván, ez azokat az egyetemnek ajándékozta. A'
Bodley-féle könyvtár' ajtajával szemközt, egy, kö-
vetkező föliratot viselő bejárás nyilik: 'Logic and
moral Philosophy School,' melly azonban terembe
vezet, hol nem leczkéket hallgat az ember, hanem
láthat gyönyörűen vésett régi márvány szobrokat,

földomborműveket, stb., mellyekkel Pomfret grófné 1755-ben ajándékozta meg az egyetemet. A művek, szám szerint 133, „Marmora Oxoniensia” név alatt ismeretesek a tudós világban. Töszomszédságában ezen hasonlíthatlan és kimeríthetlen tudomány-kincstárnak, a „Schools”-nak, emelkedik egy más, szinte szép, és Clarendon grófról nevezett épület, melly egy, a gróf által kiadott nagy munkából bejött pénzen emeltetett: és mellybe ez egyetemi nyomda áttétezt; annakelőtte a sheldoni theatrum szolgálván helyül, hol az oxfordi egyetem classicusait és más könyveit nyomtatta. Egyébiránt 1827 óta a nyomda a már főnebb említett új lakba költözött által. A Theatre másik oldalán látható az Ashmole-féle muzeum, melly nevezetes termékek-, pénzek-, kéziratokból stb. álló gyűjtemény, s 1682-ben alapított. E muzeum is dicső emléke s tanuja az angol nemzet összetartó közérzetének. Az e gyűjteményt képző darabok, megannyi ajándékai a sok híres és nem híres utazók-, hajós kapitányok- és tudósoknak; kiknek nevek híven föl van mindenütt jegyezve. Mi azonba erre nézve áll, elmondható az egész ország nevezetességeiről, hogy azok nem egyes emberek, hanem az egész nemzet művei. Angliában mindent a közakarát hoz létre, és tart fön; mindent, mi a nemzet javát és dicsőségét előmozdítani képes eszköznek ismertetik, az egyesek közremunkáló buzgalma által vitetik tökéletességre. Mindenki hozzájárul, olly mértékben, a mint tőle telik, és úgy, a mint lehetséges. E szempontból véve a dolgot, Angliában elkülönözött magánosok nincsenek; hanem mindannyian, egy — még pedig nagy — nemzetnek bizonyítják magukat. Itt rejlik nemzeti büszkeségök alapja! Eleinte, mint sok más külföldi, magam is kísértetbe jöttem, az adományozók neveinek illy nagy fontossággal följegyzését, kicsinyes dicsekedési viszketegnek tartani; de épen az ashmolei muzeumban lett előttem világossá, hogy olly sok nagynevű férfiaknak teljes lehetetlen volt abban valami dicsőséget keresni, hogy egy koponyát, csontot, vagy evező lapátot ez intézetnek ajándékoztak. Hanem valamennyi nevek azt látszanak itt kiáltani: „Eredj, és tégy hasonlót! Adj annyit, mennyi tehedségedtől kitelik, hol egy, hazád javára, vagy dicsőségére szolgálendő nemes vállalat kiviteléről van szó.” S ugyanezen gondolat szállott meg főleg a londoni tunnel, és más nagyszerű művek szemléletekor. S ezt hirdeti Angliának egész története, és időktől fogva, le egészen a Frankhon, és vele szövetkezett Europa ellen viselt óriási háboruig; úgy hogy ezeket látva, nem titkolhatám el magam elől, mikép illyesmit az angolok csak az által valának képesek, és képesek most is, véghez vinni, mert valóban egyérzetűek.

és egy népet tesznek. Ujabb időkben mi is utánozni törekvünk az angolokat olly, részvényeken épült vállalatokban, mellyek ma gán haszonnal kecsegtettek; de ama fontos részvényvállalatok, mellyek áldozatot s adományt kívánnak, nagyobb részt még mindig utánozókra várnak. Nálunk *³⁾ mindent csak az álladalomnak, a statuspénztárnak kell tennie, alapítani-, építeni-, föntartani-, s végre is egy adótörvény által kicsikarnia. Itt még sok hiányzik a szabadságai megérettséghez, s a valódi nemzetiség kiképezéséhez.

Az utazási vázlatok határait kellene áthágni, terjedelmesség tekintetében, ha Oxfordnak valamennyi collegiumait akarnók ismertetni; azért csak pár szót a kitünőbbekről. Az University college (egyetemi collegium) legrégebbnek, még Alfred király alatt, 822-ben alapítottnak tartatik; azonban kortársai hallgatnak fölöle. Hihetőleg Durham Vilmosnak köszöni létét, ki 1249-ben halt meg. Valamint minden collegium- és hallnak, úgy ezen egyeteminek is külön könyvtára van; ámátor ez nem épen nevezetes. Korra nézve legközelebb áll hozzá a Merton-college, melly eredetileg 1264-ben Maldenben alapítottván, 1274-ben Merton Valter, rochesteri püspök által tétetett Oxfordba által Itt tanult Wicleff, itt a tudós Bodley, Wood, a régiségbuvár, és többek. A királyné collegiuma (Queen's College), egyike a legnagyobbaknak. 1340-ben, IV. Edvard nevének gyóntatója, Eglesfield Robert által alapított; s az angol királyné e collegium védnökeiül tartatnak. A régi szokásokhoz hűséget jellemzi, hogy e collegiumban a tagok ma is akkép hivatnak ebédre össze, mint alapításakor, tudnillik trombita szó által. Valamivel régibb, de sokkal kisebb az Oriel-college, mellyet II. Edvard 1326-ban alapított; nevét az ajándékban kapott Oriel-háztól nyervén. Legnevezetesebb benne a 75—80,000 kötetre

*³⁾ Nemzeti legméltóbb öröm-, és büszkeség- és önérzettel mondhatjuk el, Istennek hála! hogy e nálunk, ránk magyarokra nem alkalmazható. Nemzeti muzeumunk illy uton gyűjtött kincsei, akademiánk megalapítása, katona-iskolánk stb., mind csak parányi magok, s kicsinyes, ámátor magukban véve nagy és dicső, kísérletekél tekinthetők azon nagy műhez képest, mellyet e nemzetnek egyesült akarata, buzgalma s erőkifejtése, napjainkban, szemeink láttára véghezvitt. A hazáérti önfeláldozás, ama közérzet (mellynek nem léte, mint a szabadságai meg nem érettség jele fölött, a német utazó panaszkodik) nálunk nem üres szó, nem valósíthatlan eszme; hanem tetté vált ige, melly, Isten segítségével, a magyar nemzetet is oda fogja emelni, hol egyetlen-egy nép sorsát sem kellend neki a valódi nagyság, országos jóllét, s miveltség tekintetében, irigyelnie. Csak ennek egyedül tartós alapja fölül is, a vallásos nevelésről, gondoskodni el ne mulasztja!

menő nagy könyvtár, mely számos classicus kéziratot bir sajátul. A New-College, roppant könyvtára-, és goth stylben épített 's fölékesített gyönyörű kápolnájával, mirdjárt a Queen's College mellett fekszik, azt nagyszerű épületeinek tágasága- és pompájával még fölül is haladván. A kápolna oltára, melyet a reformatio képostromlái heve minden goth ékesítményei-, szobrai- 's fülkélől megfosztott, az egész falat simára bemeszelvén, művészi kezek által ujlag visszanyeré eredeti díszét, valamint a főablak is üveg festményeit, melyek az ur Jézus születésének jeleneit ábrázolják. A dus kápolna kincsei közt, egyéb régiségek közt, alapítójának, Wykeham Vilmos winchesteri püspöknek (egyszersmind Anglia főcancellárjának) pásztori botja is őriztetik. A püspök e collegium alapját 1380-ban tette le. A tágas keresztutak, minőkkel csak ez, és a Magdolna-collegium bir, a tagok temetkezési helyeül szolgálnak. Az All-Souls college, Chichele Henrik, canterburyi érseknek (1437-ben) köszöniletét, 's egyike a leggazdagabbaknak. Tagjai mindannyian fellow-ok, az igazgatón, 2 káplán- és 6 tisztviselőn (clerks) kívül, számra 40-en. Az itteni fellowok más collegiumok tagjai közül választanak, 's vagy canterburyi születésűeknek, vagy az alapító családjával némi rokonságban kell lenniük. A könyvtár, Codrington Vilmos ajándéka, mintegy 40,000 kötetet számlál izetes teremében, melynek közepén egy planetarium, minden héten egyszer fölhuzandó, művészi gépezet áll. Kápolnáját az oxfordiak legszebbnek tartják. Magdalen college, 1456-ban, Waynflete Vilmos, winchesteri püspök által, VI. Henrik alatt alapított, ki a János-read vitézeinek is megengedte, hogy házukat 's az ehhez tartozó minden fekvő vagyონukat e collegiumnak ajándékozassák. Kápolnáját a képostromlók elpusztíták ugyan, a reformatio idejében, de a collegium azt 1829-1833 években végre egész régi díszében helyreállítatá. A Cherwell folyó partjain levő számos sétatéréivel e collegium a többieket esalmem haladja kellem- és kényelemben; a sok kényarulatokat tevő víz az ifjuságnak számos, fordésre alkalmas helyeket, és esolnakozási időtöltést nyujtván. A Lincoln- és Brazenose-college, mindketten lincolni püspökök alapítványai, 1427- és 1509-ből. A reformatio előtt alapított 9 tudományos intézetekhez tartoznak, az előszámáltakon kívül: a Baliol college (1263-8), Worcester College (1283.), Exeter college (1314), és Corpus Christi College, mely 1516-tól fogva áll; ugy szinte a St.-Alban's Hall is, 1230-ban apácza-kolostornak alapítva, és St.-Mary's Hall 1333-ből. Ujabbak: a Christ church college, Trinity college, St. John's col-

lege, Jesus college, Wadham college, St.-Edmund's Hall, és New-Inn Hall. A Christ church college, mely a legnagyobb és fényesebb valamennyi közt, nemcsak Oxfordban, de egyebütt is, Wolsey bíbornok alkotmánya, ki azt a frideswideri perjelségből alakítá. Wolsey a királyi kegyből kiesvén VIII. Henrik alatt, egyéb jószágaival együtt e birtokát is elvesztette, 's csak nagy bajjal eszközölheté ki, hogy az tudományos intézetté átalakítva, az előleges terv szerint elkészülhessen. Ez időben tagjai közé 1 dékán, 8 kanonok, ugyanannyi karkáplán, 1 orgonás, 8 clericus, szintannyi énekes, és 60 tanuló tartoztak; kikhez még más 40 is járult, az előkészítő iskola (grammar school) növendékei, két tanítóval. Erzsébet királyné azonban az utóbbiak helyét is 40, a londoni Westminster collegiumból küldendő egyetemi növendékekkel tölté be; úgy hogy a Thurstone Vilmos által, 1663-ban alapított ingyenhelylyel együtt, e collegium maga 101 évdijas ifjut számlál kebelében. Ez oka, hogy a főbejárás fölötti magas, és szép toronyban függő óriási harang, egyike Anglia legnagyobbjainak, a nagy Tom, esti 9 óra után 10 perczel, minden nap 101 ütést ad, takarodási jelül valamennyi collegiumok fiatalságának. Ekkor a kapuk mindenik intézetben becsuktnak. E valóban fejedelmi lak ebédő-tereme, 115 lábnyi hosszúsága-, 40 lábnyi szélessége- és 50 l. magasságával, (az előteremmel együtt 180 lábat tévén) alig ha sok hasonlót számlál nagyságra nézve. E collegium kápolnája egyszersmind székes-egyháza is a megyének, azért közönségesen csak Cathedral-nak is neveztetik. Az anatomiai theatrum 1776-ban épült. A nagyszerű kert és sétaterek, a Cherwell és Isis folyók közt (melyek egyesülvén, a Themse folyamot képezik) igen kellemes fekvéssel birnak. Amazt közönségesen the meadow (rét), a sétahelyet pedig the wide walk (hosszu út) nevezetével illetik; 's az első 1/3 angol mérföldnyi területével, az utóbbi pedig egy negyed mérföldnyire nyuló fasoraival, az egész város lakosságának kedvenc mulatóhelye. A collegiumnak két könyvtára is van, és ritka mellszobor- és képgyűjteménye. A nagy könyvtár mintegy 100,000 kötetből és nagy becsű kéziratokból áll. E collegium tagja Edward Bouverie Pusey is, a Christ church kanonoka, 's a zsidó nyelv tanítója . . . .

Mi az angol egyeteméknél divatozó tanítási rendszert és módot illeti, az a némethonitól annyira különbözik, hogy az utóbbihoz szokottak előtt szükségkép csudálatosnak látszik. A cambridgei és oxfordi egyetemek, melyekhez számítandó a dublini is, tulajdonképeni status-egyetemek (még helyesebben nevezve: status-egyháziak); minden,

azokba 's collegiumaiba fölvétetni kívánó fiúnak szintügy, mint tanítójának első kötelessége lévén a' statursegyház' tanai- 's liturgiájához ragaszkodást ünnepélyesen megígérni. Különbözik pedig az egyetemek' belsejének, törvényhozása és igazgatása olly független, hogy az említett egyetemek egészen önálló, szabad testületekül tekinthetők. Az alcancellár, 2 proctor (ügyvéd), 2 moderator (kik a' tanulók 's graduálandók' értekezéseit vezetik), 2 scrutator (próbatéti vizsgáló), 's 1 biztos (Commissary), ki a' lelkiekben főnök, alkotják az egyetemi hatóságot, 's jönnek a' magistratus' nevezete alatt. Tulajdonképeni fejük, a' High-Steward (főigazgató), ki közvetlenül a' főcancellár után következik; de ki, mint szinte a' legfőbb aristokrátiának tagja, hivatalának vezetését, a' főcancellárral együtt, az alcancellárra szokta bízni. E' magistratus vezeti az egyetem' külügyeit; mivel a' belsejüket, nevezetesen az egyetemi rangfokozatok' osztogatását, törvények' alkotását, fenytéket 'stb. az ugy nevezett caput (egyetemi választmány vagy zsinat) kezeli; melly az alcancellár' elnöklete alatt 3 (egy hittani, egy jog-, és egy orvostani) doctorból 's két magisterből áll. E' végrehajtó testülethez az egyetemnek valamennyi tagjai tartoznak, kik rendszeren 4—500 főre mennek; de kik közül helyben fele is alig van. A' doctor-ságot és magisteri rangot pedig ekképen nyerhetni el. Ki négy évig valamely collegiumban tanult, a' kiállott vizsgálat, 's egy (igen könnyű) disputatio után, a' szépművészeti baccalaureusok közé (bachelors of arts) soroztatik; 's ha még további 3 év alatt az ugy nevezett nyilvános fölolvasásokban részt vesz, ismételt próbatét és értekezés után (6 napig próbául lezckéket is adva, 's párszor nyilvános beszédet tartva), szépművészeti mesterré (M. A. L. azaz: magister artium liberalium) lesz. A' theologiai baccalaureusság' elnyerésére még újabb hét esztendő kívántatik, mellyek' folyta alatt az illető tanulmányokat kell hallgatni, 's végre 4 évi baccalaureatus arra, hogy valaki hittanárrá lehessen: melly alkalommal több értekezések és egy, rendszerint az új-szövetség' magyarázatából tartott, nyilvános fölolvasás, előrebocsátandók. A' szándék tehát, alapos tudománynyal bíró egyéneket mozditni csak előre, elég komoly volt az e' rendet megalapítóknál; de természetesen ez azért nem akadályoztatja a' kevésbé tudósok' graduációját, kik az egyetemi megtiszteltetésekben egyedül hirt vagy hasznot keresnek. E' fölött az egyház iránti közönyösség és rationalismus, valamint egyebütt, ugy Angliában is csak arra szolgált, hogy a' valódi tudományosságon halálos dőfést ejtven, azt, a' fiatalság' erkölességével együtt elsilányítsa, fölületessé tegye. Melly rossznak azonban az ujra

föléledt keresztényi szellem, az angol egyetemeknél is ugy, valamint nálunk (Knievel a' némethoniakat érti) üdvesen munkál ellene; jóllehet ama' lélekbetegség, melly a' szellemeket 's érzelmeket megvesztegette, nem olly könnyen orvosoltathatik, és a' gyógyulás csak lassan halad előre; mi csak annál nagyobb ösztönül szolgálhat az illetőknek, a' fáradhatlan kitartás-, és buzgó munkásság' kifejtésére. „A' diadal mégis, valamint a' tengeren tul, ugy innen is, mindig határozottabban látszik az evangelium, és az azt vallók' részére hajolni. Miben az angoloknak azon előnyük van fölöttünk, hogy ők, legalábbez ideig, hiven megtarták, templom- és iskolában ugy, valamint a' családok' kebelében, a' szent-írásnak, bárha sokszor nagyon is gépszerűvé vált olvasását. Az Isten' igéje elöttök soha sem vált egészen ismeretlenné; a' mag legalább folyvást elhintetett, és egy szigorú tél után örvendeztetőleg hajt ki. Nálunk ellenben több mint félszázad óta, a' vetés általánosan elhanyagoltatott; 's csak itt-ott maradtak parányi kis oasissok az iszonyu homok tengerek' közepette, mellyeket a' rationalisticus gazdálkodási rendszer, az istenigének methodicus kiirtása által hozott létre.“

Az angol ifjúsággal egészen másképen bannak az egyetemeknél, mint Németországban. A' négy első évben semmi külön szaktudományról sincs szó; 's a' tanítványok előtt, ugy, mint a' tanítói testületben, a' nálunk szokásos négy tudománykarokrai fölosztás ismeretlen. Egyedül az tekinthető régi időtől fogva bevett elvnek, hogy Oxfordban kiválszólag a' classicai 's nyelvtudományi tanulmányok (classical learning), Cambridgeben pedig az általánosok és természettaniak (sciences and natural philosophy) mivelletnek kitünőbb szorgalommal. — Az ifjak rendszeren 16 éves korukban lépnek be valamely collegiumba, mellyet a' tehetősebbek (commoners), tetszésök szerint és hajlamukhoz képest választanak. A' tandijasak (exhibitioners), az alapítók 's kinevezők által meghatározott egyetemek' 's collegiumokhoz kötvék. Az ugy nevezett királyi dijasak (King's scholars) pedig, régibb uralkodók által tett alapítványokból nyerik gyámolittásukat, és szinte valamely határozott collegiumban nyernek szállást és táplálatot. Rendszeren az utóbb nevezett két osztálybeli növendékek azok, kik jeles elméleti tehetségeik- és szorgalmuknál fogva leginkább ki szoktak tűnni, 's legjobb hirben állnak. Nem ritkaság azonban, hogy a' servitorok, azaz: szegényebb sorsu tanulók által, nemcsak el-éretnek, de fölül is mulatnak, kik egyedül a' tudományokhoz viseltető szeretetből folytatják a' tanulást, de szegénységök miatt másképp nem élhetnek, hanem a' dusabb szülők' gyermekeit, vagy azok' tanítóit szolgálva; kiktől azután tartást és

oktatást nyernek (a' gazdagsággal párosulni szokott lenézéssel együtt; mellyre a' gazdag fiak által adott „Sizers” gunynév is eléggé mutat, az ollót, vagy szabóságot jelentő). Minden collegium saját igazgatója (head-master) alatt áll; 's valamennyi tudós segédei a' tanítás- és nevelésben, „Fellow”-oknak nevezetnek. Ezek' száma a' collegiumok' nagysága- és gazdagságához képest különböző. Oxfordban például a' dus Magdalen-College 40-et, St.-John 50-et, New-College 70-et számlál, a' rendkívül gazdag Christ-church-collegének pedig valamennyi, 101 tanulói fellowok. Cambridgeben St.-John 59, a' Trinity-college 60, King's-college 70 fellowwal bir. Tíznel kevesebb alig van egyben is; talán az egy Catharine Hallt kivéve Cambridgeben, mellyben csak öt van. A' fellowok többnyire theologusok; miért is sokaknak közülök, a' kényelmes, néha igen is diszes lakást, fényes asztalt, és határozott, csak hogy nem mindenütt egyforma pénzbeli jövedelmet (ha ugyan nőtelenek maradnak) éltök' hozzáig biztosító collegiumi szabad hely mellett, még plebánosi és más egyházi javadalmaik is vannak, mellyeket rendszerint nyomorultan fizetett helyettesek által kormányoznak. Csupán néhány leggazdagabb collegiumban bir 2—3 öregebb fellow, a' megházasodhatási szabadsággal. (Kniewel mégis e' fellowságot, az ingyenélésnek és egyházi javadalmak' kibéreltetésének eme' rendszerét, valami nagyszerű, a' tudományok' virágzására fölöttebb jótékony, és a' kath. egyháznak minden benedeki, maurini, oratoriumi 'stb. társulatait, legalább evangéliumi szellemre nézve, messze túlhaladó intézetnek nézi! Illyen a' felekezeti elfogultság! Mi ugyan e' fényes sinecurákban, fejedelmi paloták és kertek bájjaiban, válogatott étkekkel rakott asztalokban 'stb. épen nem vagyunk képesek nagy evangéliumszerűséget fölfedezni; sem ez életmódnak a' tudományosságra nézve különösen jótékony eredményeit az angol egyetemekenél divatozó fellowok munkáiban látni.) Én a' fellowship iránt egészen homályos és hibás fogalmat táplálva jöttem Angliába. Én a' fellowokat részint a' mi rendes professorainkhoz tartottam hasonlóknak, részint a' tanítványok' magánoktatóinak véltem; de mindkettőt hibásan. Igaz, hogy nyilvános leczkéket tarthatnak, mi tulajdonképen tisztókben is állna; de a' fölölvasások' száma, neme és meddig tartása egészen tetszésökre van bízva. Tulajdonképeni rendeltetésök, a' magasb tudományos előmenetelt, zavaratlan békében és egészen gond nélkül elősegíteni. Én a' fellowság' eszméjét a' tudós társulat' nevével itélem legjobban adhatni. A' fellowoknak, illető egyetemöknél graduált magistereknek kell lenniük; társaikat maguk választják, 's a' megüresült he-

lyeket tetszésök szerint töltik be . . . Az ifjuság' oktatásával, hivataluknál fogva, épen nem foglalkoznak; egyedül a' jutalomkérdéseket határozzák meg, az igazgatóval egyetértőleg; az iskolai vizgálatokat a' különféle tudományágokban, a' mint a' sor rájuk következik, megtartják; jutalmakat osztanak, és büntetéseket szabnak, 's általában collegiumjokban a' head-master' elnöklete alatt törvényhozó- és végrehajtói hatalommal élnek. Minden collegiumnak összes fellowjai kebelökből igazgatót választanak; kit azután a' visitor (egy, a' főrangu papság-, vagy nemességből választott pártfogó) megerősít. Valamennyi fellowok' összegéből választatnak, szótöbbséggel, Cambridgeben a' három, Oxfordban a' hat, úgy nevezett királyi professorok; valamint hasonló módon töltenek be mindkét egyetemnél az egyes alapítványok után élő tanítók' helyei is. Az utóbbiakból keletkeznek ama' sajátságos, a' be nem avatott előtt egészen ismeretlen elnevezések. Így nevezetnek például Oxfordban, és Cambridgeben is, egyik professor: „Professor of Margarete”-nek, 's aláírásokban; „Pr. Marg.”; mi annyit tesz, hogy ő azon tanítói széket birja, mellyet VII. Henrik' anyja, Margit alapított . . . A' tanulókn' tanítása-, vezérlete- és fölügyeletével, a' collegiumi élet' négy első éveiben, egész a' baccalaureatussáig, egészen a' tutorok vannak megbízva; kik elég munkateljes és fáradságos életet élnek. Ők a' gondviselésökre bízottakat (pupils) minden szükséges tudományokban oktatni kötelesek. Szak- és karbeli tudomány-szerzésről itt szó sincs . . . A' görög és romai classicusok, költők, bölcsészek, szónokok, történetírók, Homer, Sophocles, Aeschilos és Pindar, Virgil és Horác, Plato, Demosthenes, Plutarch, Quintilian és Cicero, Thucydides, Sallust és Tacitus olvasatnak; de úgy, hogy a' dialectica, szónoklat, költészet, 's mennyiség' tudományának előadásában is ők tétetnek az előadás' alapjául. A' mathesisi leczkében például Euklides eredetiben olvastatik: a' tutor azt sorról sorra megmagyarázza, 's a' tanítvány által ismételteti. Nyelvismeretet a' növendékeknek már a' collegiumba kellett magukkal hozniok; a' nyelvnek 's fölvetett tárgynak szellemébe mélyebb hatást, a' tudós és ügyes tutornak kell növendékeinél, a' kellőleg tett kérdések és fejtegetések által eszközölni. Hogy e' gyakorlati tanmód sok jelességgel bir, már főnebb érintettük. Igaz, hogy ez a' tutorokban általános és alapos ismereteket föltételez; de épen azért igen is megválasztatnak az e' végre kiszemelt ifju egyének; annál is inkább, minthogy szerencsés választásuktól függ a' collegium' híre, 's ettől ismét a' gazdag tanulókn' (gentlemen commoners) sokasága. A' collegiumokban e' szerint mintegy azon fokig jutnak

el az ifjak, mellyre a' nemethoni gymnasiumokban a' prima szokott vinni; a' már főnebb említett tudományos iskolákban, minő a' westminsteri, eatoni 's winchesteri, körül-belül odáig, hol a' mi secundánk áll. Mit mi egyetemi tanfolyamnak nevezünk, azt az angol ifjak csupán élők' 20-dik évében, a' baccalaureatusságot elnyerve kezdik meg; 's ez a' nemethoninál, a' sok könyv nélküli betanulás és gyakorlati uton szerzett ismeretek után, általában alaposabbnak mondható. A' tanuló' erkölcsi magaviselete, összehasonlítva a' korábbi feslettség fölötti panaszokkal, utóbbi években igen kedvező fordulatot vön. Valamint ez, ugy a' tudományok' nagyobb szorgalommal mívelése is, az ujlag fölébredt keresztényi szellemnek köszönhető. Mit azonban mi németek az angol egyetemekenél hiában keresünk, az a' tulajdonképeni bölcsészet, a' speculativ tudomány. Ezen absolut szellemi irány az angol előtt ismeretlen; ő azt természetlennek, károsnak, az életet és tetteröt elzibbasztónak, megsemmisítőnek tartja... Midőn egykor Oxfordban a' német és angol egyetemi tanfolyamok közti különbségről szoltam, a' szellemdús L... fellow, egész nyugodtsággal és sérteni akarás nélkül ezt mondta: „Ti németek absolut gondolatotok által a' világot és történetet mintegy most akarjátok csinálni, 's azért jöttök olly sok dolgot illetőleg későn. A' világ nem vár reátok: a' világ már készen van, 's a' történet megelőz benneteket és előletek elfut.“

Elmélkedések

az ünnep-és vasárnapi evangéliumok fölött.

Pünkösöd-utáni IV. vasárnapra.

(Sz. Lukács. 5. rész. 4—11. v.)

„Az időben: lön, hogy nagyszámu sokaság tódulna Jézushoz, hallgatni az Isten' igéjét; ő pedig a' Genezareth' tavának szélén állna: 's két hajótlátott a' partra kikötve, melylyekből a' halászok kiszálltak, és hálóikat mosták. Bemenvén pedig az egyik hajóba, melly Simoné volt, kéré őtet, hogy vonulna kissé beljebb a' száraztól; 's leülvén, a' seregeket a' hajóból oktatta. Megszülvén pedig szólani, monda Simonnak: Ereszkedjél a' nélyre, 's vessétek ki hálóitokat a' fogásra. 'S felelvén Simon, monda neki: Tanító, egész éjszaka munkálkodván, mit sem fogtunk; de a' te szavadra kivetendem a' hálót. 'S miután ezt tették, olly tömérdek sok halat keritének be, hogy hálójuk is szakadozni kezdett. Inrtének azért a' másik hajóban levő társaiknak, hogy jönnének segítségükre. 'S eljöttek, és megtölték mindkét hajókat, ugy hogy azok csaknem elmerülének. Mit midőn látta Simon Péter, térdre borulván Jézus előtt, mondá: Uram! menj ki hajómból; mert bűnös ember vagyok. Eltelt ugyanis álmélkodással, mint a' többiek is, kik vele voltak a' halfogásnál; ugy szinte Jakab és János, Zebadaeus' fiai, kik Simon' társai valának. 'S monda Simonnak Jézus: Ne

félj. Ezentul embereket fogsz már fogni. 'S partra vonva hajóikat, mindenöket elhagyván, követék őtet.“

I. „Egész éjszaka munkálkodván, mit sem fogtunk.“ Sokszor történik ez velünk is. Hányszor látja a' legszorgalmasabb földmives is esztendei munkáját haszontalanul kárba menni, 's talál az ohajtva várt betakarítás' idején, a' reménylett bő termés helyett üres szalmára? Hányszor tapasztaljuk legbuzgóbb törekedéseink' sikeretlenségét, 's nyitjuk meg panaszra szánkát, hogy bármibe kezdjünk, csak nem tudunk boldogulni? Nem, mert talán előrelátás, készület, ügyesség, kitartás nélkül kezdünk bele, 's vetettünk véget a' munkának? Nem, mert talán Istennek áldása hiányzott; 's hiányzott, mivel azt még csak kérni sem tartottuk érdemesnek? Jó, a' magát olly könnyen elbizó halandónak, ha saját tehetetlenségének világos öntudatára jut: és megtanul: Istentől várni sikert, mellyet erőködséinek a' legkiszámított ész, képzetebb tehetség és lelkesedettebb buzgóság sem biztosíthat egyedül 's kizárólag. „Ha csak az Ur nem építi a' házat, hiában dolgoznak rajta, kik azt rakják. Ha csak az Ur nem védi a' várost, hiában vigyáz, a' ki azt örzi.“¹⁾ Milly szánandó az ember, ki magát mindenhatónak vélve, csak a' sors' csapásai által meghiusított tervek' romjainál kezd egy, nálánál magasabb hatalmat ismerni; mellyet, miután azt imádni nem tanulta, tehetetlen bosszujában tán káromoljon! 'S milly szánandó az ember, ki e' sorsot merő vak szerencsének hiszi lenni; 's így ő, az eszes teremtmény, egy ész nélküli fatum' játéklabdájának kénytelen magát ismerni! Valóban, csak a' religio ad a' halandónak igazi méltóságot; őt az egész lelketlen világ fölébe emelvén, 's abban egy végetlen bölcseségű atyának, javunkra czélozó működését ismerni tanítván... A' hittelen ember, ki egy végetlen észnek, 's szellemi legfőbb hatalomnak nem akar hódolni, a' lelketlen természet' vaspálczája alatt görnyedez; és hiában rázza mérgeben a' lánczot, mellyet egy, magánál nemteleőbb anyagi erő vetett rá, 's mellytől szabadulhatni csak az által vél, ha magát éltétől megfosztja! Az esztelen; mintha Azt, ki neki tudta 's akarata nélkül életet adott, ezt akarata' ellenére, nem tehetné örökké tartóvá is!

II. „A' te szavadra kivetendem a' hálót.“ Jézus' szavára mit nem tennék meg örömmel? Hisz a' ő ígéretei esalhatatlanok! Legyünk tehát nyugodtak a' balsorsban, a' sikeretlenekül látszó munkák' terhe alatt is: mivel az is az ő szava, melly a' mindvégig állhatatosak- és kitartóknak, végre segítséget, 's az igaz ügyért szenvedőknek bőséges kárpótlást ígér és jutalmat az örökkévalóságban. Egy egész éjszakának kell sokszor munkában elteni, hogy örömteljes reggelt érhesünk! De a' kiállott fáradság, fájdalom és bú elmúlt; 's az öröm megmarad! Ki nem találja csekélynek az árt, mellyen illy boldogságot vehetni? Hányan ismerték már meg éltökben azt, hogy valóban jó volt nekik, egy ideig tünni, 's a' fáradatlanul viitt hivatalban kitartónak, állhatatosnak lenni? Hányan nem mondhatják el, hogy csakugyan jó volt a' bajon átesni, mellyből azután egész életre kiható, ámbátor előre nem látott hasznok eredtek? A' gyermek is hálásan ismeri el egykor a' szülői fegyelem' hasznosságát; ámbátor sanyaru volt annak igáját valaha viselni. 'S mi mindnyájan az Istennek gyermekei vagyunk, általa egy, a' földnél dicsőbb, maradandó életre neveltetve.

III. Ah de te zugolódol, békételen vagy, és elcsüggedsz! Te fáradozásaid' nem sikerülte miatt kétségbeesve mondd: „Hasztalan minden; bármibe kezdjek

¹⁾ Zsolt. 126. 1.

nincs többé szabadulás; el kell vesznem. Az Isten érettem csudát nem fog művelni. Meglehet, hogy nem fog; és olyan csudát, a' minőt te képzelsz, hihetőleg nem fog: mert — nem is szükséges. Neki parancsolatára áll az egész természet; 's ennek általa kormányzott rendes folyása is boldogíthat bennünket. De ha csudáknak nem csak az olly természetfölötti eseményeket nevezesz, minőket a' zsidók Jézustól kívántak, 's minőket Isten csak a' hitelenekért látott szükségeseeknek, hanem az olly rendkívüli bár 's nem reménylett, de mégis természetes kifejlődéseket is, mellyek mindaddig, valámig csak meg nem történtek, lehetetlenekül tartattak: ugy meg kell vallanod, hogy az isteni gondviselésnek eme' csudáit ma is láthatni; 's az ilyenekre ma is számolhat az Isten iránti bizodal-mát nem vesztett keresztény, ha szorongattatásában vi-gasztalás után eped, és azt szomorú körülményeiben em-berileg nem tud lelki.

IV. Péter leborult Jézus' lábaihoz, és méltatlannak ítélve magát Istennek iránta mutatott rendkívüli jóságára, töredelmes szívvel vallá meg bűnös voltát . . . Isten' je-lenlétének érzése hatá meg őt, az alázatos és hálás érzel-mű tanítványt: mint meg kell hatnia minden igaz hívót az isteni gondviselés' látható működésének, melly a' népek' életében ugy, valamint az egyénekében nyilatkozik, 's az őket csaknem kétségbeejtett viszontagságoknak rögtöni jóra fordításával, ma is e' kiáltást sajtolja ki az öröm és meglepetés' érzelmeitől dagadó keblekből: „Isten' ujsa van itt! Imádjuk őtet!” Ma is érzékeny hálára fölhívó szöza-tok a' zsolttárosnak amaz igéi: „Adjatok Istennek hálát; mert kegyes, és örökké megmarad irgalmassága. Ki tudja Istennek csudatételeit elbeszélni? . . . Adjatok Istennek hálát; mert kegyes, és örökké fönmarad irgalmassága! Mondják ezt, kiket az Úr megszabadított, megszabadított az ellenség' kezéből . . . A' ki bölcs, őrizze meg ezek' emlékezetét, és értse meg Istennek irgalmát!”³⁾

TAN- ÉS NEVELÉSÜGYI TUDÓSÍTÁSOK.

Magyarhon.

(Kinevezés.) Vallás-és közoktatásügyi minis-ter ur' előterjesztésére L é v a y Sándor egri nagyprépostot és főkáptalani helyettesét azon ministerium' katholicus

³⁾ Zsolt. 105. és 106.

egyházi osztálya' főnökévé kinevezem. Budapest, jun. 14-én 1849. Kossuth Lajos, kormányzó. Horváth Mihály, vallás- és közokt. minister.

(Ministeri értesítés.) Magánügyekbeni látogatásokat ezentul egyedül hivatali szálláson, hetenkint háromszor, vagyis vasárnap-, kedd- és pénteken délelőtti 10—12 óráig fogadok el. Budapest, junius 8-kán, 1849. Horváth Mihály, vallás- és közoktatásügyi minister.

(Ministeri rendelet.) A' „Közlöny” hivata-los lap' megindításakor rendeltetvén, hogy minden ható-ságok és testületi igazgatóságok vagy hivatali szemé-lyek, az őket illetőleg e' hivatalos lapban megjelent körleveleket 's rendelvényeket ugy tekintsék, mintha azok egyenesen és külön-külön hozzájuk is intézve volná-nak, ez intézkedés az egyházi kormányok-, ugy szintén a' tankerületi igazgatóságokra nézve ezennel megújítatik, 's annak foganatosíthatása' tekintetéből az iránti rendel-kezésre kéretett föl a' belügyministerium, miszerint a' Köz-lönynek egy-egy példánya mindazon egyházi és tankerü-leti igazgatóságoknak, kik rendeléseket egyenesen és köz-vetlenül e' ministeriumtól vesznek, a' hivatalos lap' kiadó hivatala által a' végett küldessék meg, hogy az abban köz-zé teendő körlevelek és rendeletek az illető igazgatóságok által szükséges alkalmazkodás és teljesítés' végett, alá-rendeltjeiknek maga utján haladéktalanul mindig tudomá-sára juttattassanak. Mit ezennel olly rendeltetvén tesz-ek közzé, hogy minden felekezeti egyházi és tankerületi igazgatóságok, magukat ehhez alkalmaztatni, kötelessé-göknek ismerjék. Budapest, jun. 14-én, 1849. Vallás-és közoktatásügyi minister, Horváth Mihály.

— Az ország' különböző részeiben működő kormánybizto-sok által eddig követett azon eljárási modor, melly szerint a' lelkészeket sokszor esupa egyszerű föladás' következtében, mindenelőleges vizgálat 's kihallgatás' nélkül hivatalaiktól fölfüggesztették, alkalmat nyujt nekem arra, hogy minden kormánybiztosnak felelősség' terhe alatt ezennel meghagy-jam: miszerint, miután a' polgári hatalom az egyházi bel-ügyek' elintézésébe korlátlólag kiterjeszkedni nem kíván, minden, egyik vagy másik lelkész ellen fölmerülő, 's betudást vagy büntetést maga után vonó mulasztásokat 's vétségeket nekem rögtön bejelenteni, minden illyes egyes esetekre intézkedésemet bevarni, 's a' hivatalok-tól fölfüggesztésektől, kivéve olly honáruházi vétségek' eseteit, mellyekben a' véstörvény' eljárása vétetik igény-be, ovakodni, kötelességöknek ismerjék. Budapest, jun. 14-én 1849. Vallás-és közokt.-ügyi minister, H o r v á t h Mihály. (Közlöny.)

Előfizetési jelentés.

A' „Kath. iskolai lap” kiadását, mellyhez a' legkedvezőtlenebb körülmények közt, egye-dül a' vallás, iskolaügy és nemzetiség' érdekeinek csekély erőnkhez képesti védelme miatt kezdünk, jövő félévben is folytatni szándékozunk, 's az előfizetést rá ezennel megnyitjuk. Előfizethetni félévre, postán, boríték alatt 3 p. forint-, helyben 2 forint- 30 krjával, minden álladalmi postahivatalnál; Pesten pedig Hartleben K. A. könyvkereskedésében, a' vácsi utzában, 's Lukács L. és társa' nyom-dájában, az országuton; hol a' szerkesztőség' számára beküldött levelek is átadhatnak. Az egész esztendei folyamat birni kívánók, azt, valámig a' fönmaradt példányok' száma engedi, 5 pengő forint-ért, még mindig megrendelhetik.

Pesten, jun. 10-kén, 1849.

A' „KATH. ISK. LAP” szerkesztősége.